

Dossier

El futur de la Ciutat de l'Artista Faller

Enguany hem volgut dedicar el dossier de la REVISTA D'ESTUDIS FALLERS a la problemàtica del futur de la Ciutat de l'Artista Faller, que tractàrem el mes de novembre de 2006 en el marc de les II Converses les Falles, a la Nau. Per segon any consecutiu, el Fòrum de Debats de la Universitat de València, la Junta Central Fallera i el Gremi Artesà d'Artistes Fallers, amb la coordinació de l'Associació d'Estudis Fallers, convocaren les converses Les Falles, a la Nau, una aposta pel diàleg entre els diversos agents, organitzacions i institucions que giren al voltant de la festa de les Falles.

A l'hora de plantejar els temes d'aquestes segones converses, es va partir d'una realitat que sovint ha sigut silenciada o menystinguda en la societat valenciana: l'inequívoc valor patrimonial de les Falles. Començant pels mateixos cadafals que any rere any s'alcen als carrers valencians i continuant pels processos de producció, les tècniques artesanals, les formes d'organització i fins tot el cúmul de festes, actes i aspectes associats d'indumentària, gastronomia, ninots indultats, pirotècnia o elements artístics que comporta una festa tan extensa i variada com la fallera, els exemples de riquesa patrimonial són ben coneguts, però dissortadament no han comptat ni amb massa suport institucional ni amb processos de reflexió d'experts i ciutadans. Per aquest motiu, sota el títol "Les Falles, com a patrimoni cultural", les converses abordaven la dimensió patrimonial de la festa fallera, fent un especial èmfasi en l'espai de la Ciutat de l'Artista Faller i en la projecció turística de les Falles.

Pel que fa al tema que ens ocupa en aquest dossier, el futur de la Ciutat de l'Artista Faller, hem de dir que és un tema absolutament essencial en l'evolució moderna de la ciutat de València. Hem de recordar que estem parlant de la primera ciutat temàtica d'Espanya i autèntic espai de creació, capaç d'haver generat un barri propi amb una marcada personalitat, actualment qüestionada pels nous plans d'expansió urbanística i d'especulació immobiliària. Una ciutat on conviuen artesans de les falles amb especialistes d'altres branques de la indústria, i que veu el futur amb desconfiança i incertesa. Per valorar el caràcter patrimonial, econòmic, turístic i social de la Ciutat de l'Artista Faller, comptàrem en la primera taula redona de les converses amb la presència de destacats especialistes en el camp de

la festa, el patrimoni cultural, l'urbanisme, l'economia de la cultura i la societat civil. Així, hi participaren José Latorre (mestre major del Gremi Artesà d'Artistes Fallers de València), Vicent Álvarez (membre de la Comissió de Llegat Històric i Artístic del Consell Valencià de Cultura), Rafael Rivera (arquitecte), Pau Rausell (professor del Departament d'Economia Aplicada de la Universitat de València) i Luz Divina Torrico (membre de l'Associació de Veïns Ciutat Fallera). De les intervencions dels convidats hem recollit ací la dels quatre primers, que d'una manera adaptada i sintètica ens ofereixen en les següents planes interessants punts de vista, que esperem que puguen contribuir a crear un marc de reflexió i discussió sobre un dels espais culturals més emblemàtics de la nostra ciutat i el nostre país.

Passat i futur de la Ciutat de l'Artista Faller

José Latorre Lleó

Mestre major del Gremi Artesà
d'Artistes Fallers de València

Per a parlar del futur de la Ciutat de l'Artista Faller, de primer hem de saber-ne el passat i origen, i entendre el perquè i per a què va ser creada.

La Ciutat de l'Artista Faller no sols és el pensament o la il·lusió d'una persona, és alguna cosa més. És la necessitat de tot un col·lectiu professional que, a finals dels anys seixanta, encara treballava dispers i en unes circumstàncies prou lamentables i inestables, atés que la professió estava prenent un auge important i les falles, com a festa principal de la ciutat de València, tenia necessitat d'aquests professionals abocats a la realització dels monuments fallers.

No cal oblidar que molts dels artistes de l'època no sols feien falles. Com succeeix ara, aquests exercien en el seu dia a dia un ofici com a tallistes, decoradors, fusters, pintors murals, entre d'altres, i concedien a la falla només uns pocs mesos de dedicació absoluta.

Quan passà la gran demanda d'aquests oficis en tasques de restauració d'esglésies, entre altres coses, ja que es venia de passar una guerra civil, aquests professionals es resguarden a l'ombra de la realització de falles, que compaginen amb aquests oficis fins a aquell moment prioritaris.

Les fan en tallers, principalment improvisats locals, en moltes ocasions descuidats o, fins i tot, en desús o abandonats. Exemples, n'hi ha de molt clars, com ara el vell Hospital Provincial (hui en dia Biblioteca Pública de València), l'antiga fira mostrari, l'anomenat Rancho Grande (davant de les torres dels Serrans) o les antigues naus d'Ibn al-Abbar.

Els locals són en la majoria dels casos compartits per diversos artistes, amb els consegüents problemes a l'hora de delimitar el territori assignat o de pagar els lloguers quan algun es retardava.

Aquesta situació és una clara prova de la necessitat que s'imposava en aquells moments.

El polígon de nova creació faria realitat la solució, no total, però sí la millor i de gran importància, per a suplir la manca de tallers dignes i sobretot en condicions, on uns artistes dispersos i cansats d'haver de canviar quasi tots els anys d'ubicació, amb el consegüent tràfec de mobiliari, motles i la poca ferramenta de la qual es disposava, pogueren assentar-se en un nucli homogeni i dedicat, això sí, ja a una professió: la d'artista faller.

El projecte era més ambiciós que només crear un polígon artesà. S'hi ubicaven tallers, casa social, museu i escola professional. També, després, es decideix fer-hi vivendes.

Amb tot açò, la ciutat de València guanyava un barri nou, la ciutat pionera de les ciutats temàtiques a Espanya. Però, a més, aglutinava els artistes que realitzaven les falles en un punt estratègic i pròxim a la ciutat.

La vida ha canviat molt des de llavors, la Ciutat de l'Artista Faller ha subsistit al pas d'aquests anys, s'han consolidat molts dels projectes inicials, d'altres no s'han pogut dur a terme fins ara, encara que el Gremi hi posa tot el seu interès.

Al llarg d'aquests anys, per aquesta ciutat artesana han passat moltes persones, artistes, veïns, curiosos, fallers, turistes, escolars, polítics i

personalitats a tots els nivells. Tots crec que han elogiat la idea inicial que representa aquesta peculiar ciutat, moltes vegades comparada amb els estudis cinematogràfics de Hollywood.

Si traiem la ciutat artesana fora de València, perdem el nucli homogeni que representen els tallers, casa social, museu i la futura escola taller per als artistes.

Però m'agradaria continuar subratllant la importància que té per als artistes fallers estar prop. Per les tasques que es desenvolupen als tallers,

les dimensions sobre les quals es treballa, el fet de prestar-se en un moment donat ferramenta és pràctica habitual en els artesans i, com que en general cada un d'ells té una especialitat, la comissió de serveis és lògica i necessària.

També cal adonar-se de la importància que té per a la mateixa ciutat, ja que en tot moment es pot ensenyar on i com es fan les falles als turistes i gent que vénen a visitar-nos.

Moralment, la Ciutat de l'Artista Faller va ser concebuda pel Gremi per a donar un servei als artistes fallers. Els tallers per a poder treballar els artistes havien de passar dels uns als altres una vegada s'anaren jubilant aquests o anaren faltant. D'aquesta manera, es garantia la continuïtat de l'activitat en un taller digne i pròxim a València. Però, desgraciadament, el projecte no va poder resoldre's d'aquesta manera desitjada

i en part això és la culpa de la situació que es planteja en l'actualitat.

El Gremi no pot exercir dret sobre els tallers, perquè aquests són de propietat particular i l'Ajuntament diu que no hi ha manera de preservar l'activitat que s'hi desenvolupa, com reclama el Gremi. Només ens garantirà l'activitat per a la realització de falles als tallers que, segons el compromís del mateix Ajuntament, ratificat per l'alcaldeessa, es puguen fer al sòl que se cedirà al Gremi pròximament, al costat dels actuals tallers. Açò rebaixa tensions pel que fa a la continuïtat dels tallers de la Ciutat de l'Artista Faller.

No negue que els antics tallers es queden un poc xicotets per als monuments que fan alguns artistes, però això no justifica el fet que les naus es puguen condicionar per a continuar realitzant l'activitat. De fet, la Ciutat de l'Artista Faller continua l'activitat al complet als seus tallers.

Només ens descol·loca i encén el llum d'alarma el fet que suposa la venda d'algun taller en un curt espai de temps, i entre aquests sobretot un que es dedica a una altra activitat gens relacionada amb les falles o el món de l'artesania en general.

No se'ns ha de titlar de demanadors. Encara que l'economia de l'artista faller és sabut que és molt baixa respecte a altres activitats dins de l'artesania o les arts plàstiques, els tallers a poc a poc es van condicionant, sobretot en mesures de seguretat contra incendis, de les qual cal reconèixer que mancaven fins fa pocs anys.

Al capdavall, nosaltres volem la nostra Ciutat perquè la necessitem. I som conscients, al mateix temps, que també fan falta més tallers per a altres companys de professió, ací o fora de la Ciutat, però com més prop de la ciutat de València millor i que siguin compatibles amb els tallers actuals. I si algun dia desapareix el nucli homogeni que conforma la Ciutat de l'Artista Faller i no es nodreix la ciutat de València d'una altra semblant, els artistes fallers perdrem part de la nostra història i la necessitat de tenir un referent, però la ciutat de València perdrà un bé cultural i d'interés turístic.

Consideracions sobre els artistes fallers com a element cultural

Vicent Álvarez i Rubio

Membre de la Comissió de Llegat Històric i Artístic del Consell Valencià de Cultura

Apunt legislatiu

La Constitució espanyola, recuperant les anteriors formulacions de 1931 i 1933, va formular com a principi rector de la vida pública el de la protecció del patrimoni històric, cultural i artístic dels pobles d'Espanya. Posteriorment, l'any 1985, la Llei de Patrimoni Històric Espanyol va encetar el desenvolupament del principi constitucional esmentat. Anys més tard, el 1998, els valencians ens dotàrem d'una llei ja més desenvolupada sobre el nostre patrimoni cultural.

Podem considerar que el tema que ens ocupa pot trobar acollida en aquest marc legal i que aquest pot ser útil? La resposta és afirmativa. Això és el que tractaré de demostrar.

Tallers i oficis

Segurament, en les intervencions que recull aquest dossier, es faran propostes i plantejaran problemes des del punt de mira dels immobles que formen la Ciutat de l'Artista Faller. Una perspectiva a considerar és la que es plantejara l'ordenació urbana i la seua adequació a l'entorn, però aquesta perspectiva no la consideraré, ja que se n'ocuparan persones més autoritzades.

Allò que sí que cal considerar és com les naus, els tallers, són el lloc on es desenvolupa una activitat tradicional, que a hores d'ara continua concentrada allí. Aquesta activitat necessita espais i tallers, i aquests són, doncs, un element neces-

sari i complementari de l'activitat, la qual, com veurem, per imperatiu legal ha de gaudir d'una especial protecció social i jurídica.

Del marc legislatiu que hem situat com a referència inicial es confirma com l'ofici que desenvolupa l'artista faller cau de ple en el concepte de patrimoni cultural que defineixen les lleis. Així se'n confirma en l'article 1.2 de la nostra Llei de Patrimoni Cultural, llei 4/1998, a l'esmentar com també formen part del nostre patrimoni cultural el patrimoni etnològic, les creacions, coneixements de la cultura tradicional valenciana. Aquest patrimoni formaria part del patrimoni immaterial, si bé aquest patrimoni material necessita immobles i altres elements per a manifestar-se.

A més a més, i tenint en compte el valor de les directrius de la UNESCO, cal tenir present com aquest alt organisme internacional va organitzar una Convenció per a la Salvaguarda del Patrimoni Cultural Immaterial l'octubre de 2003, en la qual va donar directrius molt clares envers la protecció de béns immaterials, com és el cas de l'ofici

d'artista faller. No podem obviar com aquest alt organisme internacional obliga els seus estats membres, havent d'adaptar-se les legislacions a les seues consideracions.

En l'article 2 de la Convenció, la UNESCO inclou com a part concreta, entre altres coses, del patrimoni en el punt e) les tècniques artesanals tradicionals, i podem llegir: "Aquest patrimoni cultural immaterial, que es transmet de generació en generació, és recreat constantment per les comunitats i grups en funció del seu entorn, la seua integració en la natura i història, donant-los

un sentiment d'identitat i continuïtat contribuint així a promoure el respecte envers la diversitat cultural i la creativitat humana."

Recordem com Espanya va estar present en la Convenció i en els instruments creats per aquesta la representació espanyola gaudeix del dret de formar-ne part.

Quins passos cal fer o es poden fer?

Les figures concretes i qualificades que tenim a l'abast per a protegir el nostre patrimoni són les previstes en les lleis i no podem inventar-ne d'altres. La pólvora, per sort, està ja inventada! Aquestes formes són la declaració com a bé d'interés cultural (BIC) i la de bé de rellevància local (BRL). La primera gaudeix de la màxima protec-

ció, i implica l'aprovació d'unes mesures de protecció entre les quals estaria la d'una planificació urbana que conservaria tot allò que envolta l'activitat, les naus i el seu entorn. La segona figura implica un nivell inferior de protecció, encara que molt proper.

I com es pot aconseguir això? L'Ajuntament de València podria encetar i promoure la declaració com a bé de rellevància local sense cap problema, ja que hi té competència. Tanmateix, podria promoure l'expedient de declaració de BIC, tal com la llei faculta tant les institucions, com els ciutadans, i seria el govern valencià qui hi tindria la paraula final.

Conclusions

L'activitat que desenvolupen els artistes fallers és digna d'una superior protecció patrimonial, per tractar-se d'una tècnica amb valor immaterial.

Els espais on es desenvolupa l'activitat esmentada, concentrats a la Ciutat de l'Artista Faller, estan units a l'esmentada activitat i han de gaudir de la protecció corresponent.

Pensem que aquest bé immaterial hauria de ser declarat bé d'interés cultural o, si és el cas, de rellevància local molt qualificada, en els termes de la llei 8/98 de Patrimoni Cultural València. Tot, amb els deures i obligacions que aquesta situació generaria a nivell urbanístic i per als mateixos artistes fallers.

Confie a haver aportat un poquet de llum, i ajudar a l'esforç de tots i totes, i obrir vies de debat que al final puguen garantir que aquest patrimoni continue i el deixem als qui vinguen després.

La Ciutat de l'Artista Faller i la ciutat

Rafael Rivera

Arquitecte

Si d'urbanisme parlem, necessàriament hem de parlar de la ciutat, però de la ciutat de veritat, sencera, perquè la mal anomenada Ciutat de l'Artista Faller no és una ciutat, sinó un tros d'aquesta.

Ens han acostumat a anomenar ciutat a aquells trossos o segments que només en són una part. La Ciutat de les Arts i les Ciències, la Ciutat de la Pilota, la Ciutat de la Justícia, la Ciutat del Transport, no són ciutats, són sectors que agrupen una activitat, res més. Hauria d'haver-hi un manament que diguera: es prohibeix prendre el nom de la ciutat en va, per a rescatar la Ciutat de tots aquells conceptes publicitaris que res tenen a veure amb la vida en comú.

Per això, la Ciutat de l'Artista Faller no seria res, no seria possible, sense la resta de la ciutat. Ambdues es necessiten, ambdues resulten imprescindibles, l'una respecte de l'altra.

Per això, abans cal parlar de l'ampliació del parc de Benicalap, incloses les alqueries i la seua rehabilitació. Cal parlar de la protecció de l'horta contigua, que no pot ser una reserva permanent per a l'ampliació dels tallers hui, demà, despús-demà... Per això, hem de parlar també dels límits urbans, perquè alguna vegada caldrà pensar a deixar d'ocupar sòl ajustant les nostres necessitats a les possibilitats d'un planeta limitat i ferit.

I dins del barri, hem de parlar de la convivència entre els habitatges i els tallers, del paper del carrer com a espai públic i la seua ocupació, dels aparcaments, de la contaminació, de la gestió dels residus, del manteniment dels tallers tan abandonats.

A partir d'ací podem parlar de les falles, com una activitat amb un potencial enorme, quasi infinit,

que desenvolupa una funció cultural fonamental per a la ciutat.

I aquesta funció cultural, que va més enllà de la construcció dels monuments, ha de tenir un assentament físic, una ubicació, conjunta, unida, que es perceba com un esdeveniment cultural amb entitat pròpia. Jo defenso que es mantinga la ubicació actual, introduint una normativa que impedisca l'especulació i possibilita la continuïtat d'aquest conjunt artesà.

Però no podem adormir-nos, no podem creure que tot és art i caure en una valoració castissista i miop.

La ciutat progressa i necessita unes falles incorporades a la modernitat, a l'art, a la tecnologia. Unes falles que impulsen l'ànima de la ciutat, que arrepleguen el millor i reinterpreten la seua estètica, la seua modernitat.

I ací l'administració i l'anomenada societat civil tenen també una responsabilitat. Ha sigut en els monuments públics on els artistes han pogut experimentar millor noves formes artístiques, la unió de diferents camps. Les falles de Manolo Martín amb Francis Montesinos, Sento o Manuel Vicent, a la plaça de l'Ajuntament, o amb Ortifus, Sigfrido Martín Begué o Chema Cobos a Na Jordana, han suposat una innovació sense perdre ni una mica de la tradició que va donar origen a la festa.

Que disciplines com el disseny, la literatura, la moda, l'escultura o el dibuix s'incorporen a la festa només és una mostra de la capacitat creativa infinita que té encara per explorar aquest esdeveniment.

I l'administració ha d'incorporar-se a aquest camí. L'Ajuntament, augmentant el pressupost per a la falla principal. La Diputació, la Conselleria de Cultura, i organismes com el Col·legi d'Arquitectes o un altre tipus d'entitats ciutadanes, promovent premis que reconeguen l'avanç de les falles.

Les falles naixen amb les cantonades, i la cantonada és un concepte espacial, arquitectònic. Sense arquitectura no hi hauria cantonada, no hauria falles, tal volta. Però convé que aquests monuments (a cavall entre la pel·lícula, el còmic, l'escultura, el quadre, etcètera) es posen en marxa, que reivindiquen nous tallers per a noves falles, noves tecnologies per a noves experiències, nous espais per a noves idees.

Uns tallers que abracen el progrés sense titubear, que recuperen l'ahir i el prolonguen al demà, que s'adonen del que significa la nova cultura, les noves opcions de la seua activitat, les infinites possibilitats de treballs diferents, que no s'acaben a pintar figuretes i fer ninots de record. La imaginació, la fantasia, la capacitat d'inventar, d'incorporar formes i volums, colors i textures, ha d'enderrocar les barreres de les visions castisses i estretes.

Si ens quedem en el de sempre, en la caricatura basta, repetida, en més del mateix any rere any, no hi haurà activitat a protegir, l'art es diluirà, la ciutat trobarà a faltar el progrés i no entendre els esforços col·lectius per aquest futur dels tallers que tots somiem.

La Ciutat de l'Artista Faller, districte cultural

Pau Rausell Köster

Unitat d'Investigació d'Economia Aplicada a la Cultura
Universitat de València

El recent *Estudi sobre el sector de l'economia de la cultura a Europa* (2006) no presenta cap dubte sobre la rellevància d'aquest sector en la societat del coneixement. El sector cultural i creatiu va facturar a Europa més de 654.000 milions d'euros el 2003 (prenem com a referència que la indústria automobilística va aconseguir els 271.000 milions). El sector va contribuir en un 2,6 % al producte interior brut de la Unió Europea el 2003 (el sector de l'alimentació i begudes, en un 1,9 %). En el sector cultural i creatiu treballaven 5,8 milions de persones el 2004, la qual cosa equival al 3,1 % de la població total empleada en la UE dels Vint-i-cinc. Quan parlem de cultura, per tant, parlem d'un sector de dimensions considerable i clarament emergent, i en el qual les raons que expliquen el creixement de la seua demanda (més renda disponible, més formació i més temps d'esplai) persistiran en el temps.

La producció/creació de falles entra sense complexos en aquest sector, nou protagonista de l'articulació econòmica i social del territori, i ho fa d'una manera singular i distintiva. I a més compta, a València, amb un espai físic peculiar com és la Ciutat de l'Artista Faller (d'ara en davant CAF), que concentra gran part d'aquesta activitat.

Sobre l'origen i el desenvolupament històric de la CAF no anem a parlar, perquè ja ho han fet amb rigor uns altres especialistes, i també crec que no hi ha cap dubte, i ja ho han assenyalat amb molt encert uns altres autors de l'Associació d'Estudis Fallers, que la Ciutat de l'Artista Faller és un indret singular. I en el temps del capita-

lisme cultural, si ens creiem la tesi de Riffkin, la singularitat és el principal valor afegit del territori. I és singular per moltes raons que no vaig a repetir, com ja destaquen autors com Gil-Manuel Hernández o Josep Lluís Marín, i com és conscient també el mateix Gremi d'Artistes Fallers. El valor de la Ciutat de l'Artista Faller està fora de tot dubte per a qualsevol especialista o no.

A més, el sector artístic i industrial de producció de falles suposa un procés que posa en evidència les capacitats i potencialitats d'unes activitats artesanes úniques i singulars a nivell mundial, i que connecten de diverses maneres amb uns altres sectors culturals com són l'audiovisual i el teatre (decorats), les arts plàstiques (pintura i escultura), els parcs d'oci, el turisme, el patrimoni i la seua difusió; així com se suma a un conjunt d'activitats lligades al desenvolupament festiu, com ara la música, l'activitat d'indumentària tradicional i festiva, la pirotècnia, etcètera.

I tot això, congregat en un espai físic concret, localitzat i al bell mig de la ciutat i articulat per un col·lectiu professional de més de dos-cents agremiats, més o menys coordinats i més o menys regulats. Massa oportunitat junta.

Com algú va dir fa molt poc, de vegades, allò que és obvi pot ser revolucionari.

Davant d'aquestes circumstàncies, les opcions no són moltes. Es pot menysprear totes aquestes bones condicions de partida i deixar que la Ciutat de l'Artista Faller es desvaloritze pel simple pas del temps i que quede obsoleta des del punt de vista de la regulació industrial, de la salubritat i, fins i tot, de la pressió urbanística o industrial.

En conseqüència, deixar que la Ciutat de l'Artista Faller desapareguera fruit de la pressió urbanística és una opció, però és una opció poc intel·ligent. Crear una Ciutat de les Arts i les Ciències ens ha costat vora 1.000 milions d'euros, és a dir, parlem, per a entendre's, d'uns 160.000 milions de pessetes; i ens genera unes pèrdues anuals de 50 milions d'euros, és a dir, 8.000 milions de pessetes (i això abans que entrara en funcionament el Palau de les Arts). Per tant, no resulta coherent dins de la racionalitat instrumental de la intervenció pública valoritzar la CAC i deixar desvaloritzada la CAF.

I una altra opció seria tractar de definir estratègies d'intervenció i d'acció dels agents públics i privats que tracten de valoritzar la CAF. Fins ací, per tant, no vaig a afegir res nou a la discussió. Des del meu punt de vista (i probablement de qualsevol punt de vista més o menys coherent en l'estratègia de l'art del *city making*),* paga la pena valoritzar la CAF.

Entorn patrimonial o districte cultural?

Si ens posicionem en la postura més raonable, la següent qüestió que cal tractar sí que incorpora alguns elements de debat: és convenient que la CAF la valoritzem com a espai patrimonial o és convenient fer-ho com a districte cultural?

La valorització com a espai patrimonial implicaria una certa restauració, conservació i condicionament, la creació de un discurs justificatiu sobre la importància de l'estil de vida faller en general i de l'artista faller en particular, la incorporació al circuit turístic de la ciutat, la creació de un centre d'interpretació per a fer didàctica escolar, el millor condicionament del museu, la catalogació ordenada, la visita guiada a un taller, la instauració d'un centre d'estudis, una tendeta amb marxandatge, etcètera. Però totes aquestes intervencions entren en la lògica de la valorització del patrimoni en un sentit museogràfic i etnogràfic que bàsicament "conserva" i en conseqüència congela en un sentit estàtic. En aquest cas, els elements centrals són l'espai i la història, i en conseqüència mantenir els elements físics de l'actual CAF esdevenen un element central.

Una altra opció és la valorització mitjançant la creació d'un districte cultural, és a dir com a pol de producció i creació artística. El districte cultural, com a concepte, marca una nova traça en les possibilitats d'intervenció sobre el territori al voltant de la cultura. Allò que planteja, traslladat des de l'anàlisi de la realitat industrial, és que és una opció possible orientar els recursos públics i privats cap a l'especialització del territori en algun dels àmbits de

la producció artística i cultural. I és precisament en l'àmbit de la producció cultural on són molt més visibles els avantatges oferits per les economies d'aglomeració. La concentració espacial dels agents culturals (individus, empreses, serveis auxiliars) genera unes sinergies i uns continus processos de retroalimentació majors que en uns altres àmbits d'especialització territorial. Es tracta, en definitiva, de generar un creative millieu que servisca de marc per al desenvolupament d'iniciatives, projectes, innovacions i empreses, tant des de la perspectiva empresarial com de l'artística i cultural.

El concepte de districte cultural va ser encunyat pels investigadors italians, basant-se en el concepte de districte industrial, per a definir una zona de la ciutat en la qual la producció de béns o serveis culturals suposen el principal atractiu. Aquest concepte ha sigut desenvolupat, en la teoria i en la pràctica, sobretot en territori italià i als països anglosaxons (els Estats Units i el Regne Unit).

Significa la concentració en un espai físic d'activitats i individus al voltant d'una activitat de creació amb potencial econòmic considerable. L'objectiu, per tant, és generar això que els economistes anomenem "economies d'aglomeració", derivades de la circulació de la informació, al mateix temps que generem efectes d'arrossejament cap endavant i cap enrere.

En aquest cas, per a la producció de falles en un districte cultural, l'element central ja no és la història i l'espai, sinó la capacitat de generar projectes creatius i rendibles tant socialment com des del punt de vista de la lògica empresarial. I així, podem pensar que no és del tot rellevant que la CAF es mantinga físicament on està i que podria ser possible buscar-li una altra ubicació i unes altres instal·lacions que compliren tots els condicionaments tècnics i de salut laboral, a més de complir els condicionants estètics artístics per a fomentar la creativitat, la difusió de la informació i el *know-how*.

Jo, sens dubte, entre les dues opcions, aposte per la segona i intuïtivament pense que un bon lloc per a una nova ubicació seria l'actual marina del port de València. Però això ja és un altra història.

I per a planificar aquesta segona opció resulta necessari analitzar amb deteniment quines són les característiques de funcionament del sector i per això recomanen l'elaboració d'un estudi sobre el sector. L'objectiu d'un Llibre Blanc del Sector Artístic i Industrial de Producció de Falles no és altre que oferir al conjunt de les administracions públiques, als agents socials, als moviments representatius del sector, a la comunitat científica, als proveïdors de serveis i a la societat en general, els elements essencials per a poder desenvolupar un debat amb bases i fonaments assentats en el rigor científic, i que albirara un conjunt possible d'escenaris futurs per a la supervivència i enfortiment de l'activitat.

Es tracta de desenvolupar un procés d'investigació rigorós en el qual s'expose i analitze ordenadament la situació actual del sector, detectant i sistematitzant tot el seu procés de creació de valor, així com els seus condicionants i marcs institucionals, legals, financers i de funcionament operatiu. D'altra banda, a partir de les perspectives del pensament estratègic, això permetria establir i definir les principals línies d'evolució desitjable i, en conseqüència, si la conversió en un districte cultural és una bona idea

En definitiva, el Llibre Blanc del Sector Artístic i Industrial de Producció de Falles constituïria un marc de referència entorn dels canvis necessaris, perseguint una doble finalitat. En primer lloc, ha de facilitar el disseny de noves polítiques públiques i, en segon lloc, ha de servir per a orientar les decisions empresarials que, en última instància, han de ser els vertaders protagonistes del canvi.

Combinant les tasques d'investigació científica i dinamització dels actors implicats, es persegueix generar impactes i transformacions a través de la valoració interna derivada de la mateixa reflexió del sector i, al mateix temps, catalitzar processos que generen una major valoració externa basada en les singularitats culturals i socials de l'activitat de producció de falles. Ni més ni menys!

* L'últim i suggeridor llibre de Charles Landry es diu precisament així: *The art of city making*.